

פרשת בהר מצוות השמיטה - שיטת הרב קוק

1

(ב) כי תבאו אל הארץ. אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד, שנאמר: "כי תבאו אל הארץ אשר אני נתן לכם, ושבתה הארץ שבת לד'". ונוהגת בין בפני הבית, ובין שלא בפני הבית.¹ ולא נהגה שמיטה עד שבאו אבותינו לעיקר ארץ ישראל, וכבשו אותה וחלקוה, עד שהיה כל אחד ואחד מכיר את חלקו.² יש אומרים³ שנוהגת שביעית גם בזמן הזה מן התורה, משום שאין השביעית תלויה ביובל כלל, ואף על פי שאין היובל נוהג אלא בזמן שכל יושביה עליה, מכל מקום שביעית נוהגת גם בזמן הזה, ומשום קדושת הארץ סוברים הם קדושה שניה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא, ולא בטלה קדושת הארץ בחורבן בית שני. ויש אומרים⁴ שבזמן הזה אין שביעית נוהגת כי אם מדרבנן, ויש אומרים שאפילו בזמן הבית, מעת שגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט המנשי, ומכל שכן בימי עזרא בבית שני, היתה שביעית נוהגת רק מדרבנן. ויש מי שאומר⁵ שבזמן הזה, כיון שאין לנו בית דין סמוך, שיקדש שנים וימנה שמיטים, אין השביעית נוהגת אפילו מדרבנן, ואינה אלא מדת חסידותו, והיא דעת יחידים. ונראה שאפילו לדבריהם כבר קבלו אבותינו יושבי ארץ ישראל מעולם, גם אחר שכבר לא היה בית דין מקדש שנים, לחוש ולהנהיג שביעית, זכר לחיוב שביעית של תורה, שתהיה נוהגת כאשר ישובו כל ישראל לארץ ישראל ויהיו כל יושביה עליה.

שבת הארץ, קעט.

2

ושבתה הארץ שבת לה'. סגולת האומה - הטוב האלהי הטבוע בקרבה, סדר העולם, החיים הישירים והטובים המתאימים אל הצדק והיושר, השקט והשלווה, החן והאומץ הממולאים בהסתכלות אלהית מקפת, כפי מה שהיא נמצאת בנשמת האומה - אין חיי החול יכולים להוציאה מן הכח אל הפעל. חיים אלה במהומתם המעשית התכופה מסתירים הם את ההוד הרוחני של הנשמה האלהית, ומעכבים את הזרחת אורה הבהיר והישר לתוך המציאות החילונית השולטת. דחיפת הגידול וההשתלמות של החיים צריכה שתצא אל הפעל ע"י נתינת רווח, של הפסקה והתגעגועות, ממהומת החיים הרגילה. היחיד מתנער מחיי החול לפרקים קרובים - בכל שבת. 'בא שבת באה מנוחה', מתחלת הנפש להשתחרר מכבליה הקשים, 'ביום הניח ד' לך מעצבך ומרגזך ומן העבודה הקשה אשר עובד בד'.'⁶ ומבקשת היא לה אז נתיבות עליונות, חפצים רוחניים, כפי טבע מקורה, 'טוב הודות לה' ולזמר לשמך עליון, להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות, עלי עשור ועלי נבל, עלי הגיון בכנור.'⁷ 'ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם!'⁸ יום קדוש, אשר בו תתגלה נטיית האומה - הנטייה של החיים האלהיים כמו שהם ביחידיה, אות היא לאומה, שיש בסגולת נשמתה צורך ויכולת להתענג על ה' - ונעם אלהי, המתכנס לנקודה רוחנית של נשמה יתרה, שרוי בלבבו של כל יחיד מבניה.

וצויתי את ברכתי לכם. וזאת למודעי: כל הדברים, אשר הרציתי ב"מבוא לשבת הארץ" להמליץ על אחינו יושבי אדמת קדשנו ת"ו הסומכים על ההיתר הנהוג משמיטות שעברו, על פי הוראת חכמים שמצאו את הדבר נכון להורות בו הלכה למעשה להוראת שעה, לא באו כי אם להודיע שלא להשוות את העובדים הללו, העושים את מעשיהם על פי הוראה מסודרת, לעוברי חק תורתנו הקדושה חלילה. וכן למען חזק את רבים מאחינו פזורי הגולה, הכמהים לבא ולהאחז בארץ חמדה אם רק יראה להם דרך איך להתפרנס מעמל כפיהם, ופוחדים הם מפני הפסק העבודה בשביעית בזמן הזה, אשר ברכת ד' עודנה חבויה עד בא עת הגלותה במהרה בימינו, וביחוד אותם החפצים להשקיע סכומי כסף גדולים לכונן פרדסים, כרמים, שדי תבואה, גני חמד, שהם דואגים מאד מפני שביתת המסחר והפסק חבורו בשביעית, שעל ידי זה לא יוכל להתכונן במדה הגונה גם בכל ימות השנים כולם. מתוך כך אלה ואלה מושכים את ידיהם מארץ הקדש ומשקעים עצמם בארץ העמים, וקדושת חמדת ישיבת ארץ הקדש ובנינה נעזבת מהם. לפיכך מצאתי לנפשי חובה, לבאר את תכן ההיתר הנהוג על פי ההפקעה בעת ההכרח, למען דעת, שאם ידרש הכרח ישיבת ארץ הקדש להתנהג בו, הרי הדבר ערוך ונכון על פי יסודות נאמנים, וחלילה לעזוב משום זה את חמדת ארץ צבי, ומעלות בקודש העליונות, אל הפרט ואל

3

הכלל, נזכרים ונעשים בישיבתה ובנינה ע"י עם ד' אסירי התקוה. אבל חלילה וחלילה לדון מזה איזו התרשלות מקיום המצוה הקדושה והחביבה הזאת, לכל אשר נתן ד' רוח טהרה בלבבו ודי אמץ ובטחון בנפשו לעשות ולקיים את כל פרשת דבר השמיטה, כהלכתה וכמאמרה. ברוך יהיה לד' שוכן ציון, החפץ בארץ חמדה ובקדושת מצותיה התלויות בה, אשר בהם אוצר חביון גנוז ושרש גאולת עולמים לגוי קדוש על אדמת הקדש.

שבת הארץ, כז.

6

מתאימות יחד. כשם שהאומה היא מיוחדת להרוממות האלהית במעמקי חייה, כך הארץ, ארץ ד', היא מכשירה את העם היושב עליה בנחלת עולמים, הבאה בברית ובשבועה בבטחון נצח ישראל, המיוסד על הטבע האלהי הקבוע במטבע ארץ חמדה ונפלאה זו, המזווגת לעם זה אשר בחר לו ייה לסגולתו. נשמת האומה והארץ יחדיו פועלות את יסוד היותן, תובעות את תפקידן, להוציא אל הפעל את עריגת קדושתן, בשנת שבתן. העם פועל בכחו הנפשי על הארץ, זרע ד' מתגלה ע"י השפעתו הרוחנית, והארץ פועלת על העם, להכשיר את תכונתו לפי חפץ חיים אלהיים שלמים בתבניתם. שנת-שבתן מוכרחת היא לאומה ולארץ! שנת שקט ושלווה, באין נוגש ורודה, "לא יגוש את רעהו ואת אחיו כי קרא שמיטה לה"¹⁰, שנת שיוון ומרגוע, התפשטות הנשמה בהרחבתה אל הישר האלהי המכלכל חיים בחסד, אין רכוש פרטי מסוים ולא זכות קפדנית, ושלום אלהי שורר על כל אשר נשמה באפו. "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, לך ולעבדך ולאמתך ולשכירך ולתושבך הגרים עמך, ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכל"¹¹. אין חילול קדש של קפדנות רכוש פרטי בכל תוצאות יבולה של שנה זו, וחמדת העשר, המתגרה ע"י המסחר, משתכחת - "לאכלה ולא לסחורה". עין טובה והוקרה נאמנה באה לכל, ברכת ד' אשר בפרי הארץ - "לאכלה ולא להפסד". והאדם תוהו אל טבעו הרענן, עד אשר לא יצטרך לרפואות למחלות, שהן באות ברובן ע"י הריסת המשקל של החיים, בהתרחקם מטהרת הטבע הרוחני והחמרי - "לאכלה, ולא למלוגמא ולא לרפואה, ולא לעשות ממנה אפיקטוזין". רוח קדושה ואצילות שפוך על פני כל, "שבת שבתון יהיה לארץ, - שבת לה!"¹² שבת הארץ, טז.

5

את אותה הפעולה, שהשבת פועלת על כל יחיד, פועלת היא השמיטה על האומה בכללה. צורך מיוחד הוא לאומה זו, שהיצירה האלהית נטועה בקרבה באופן בולט ונצחי, כי מזמן לזמן יתגלה בתוכה המאור האלהי שלה בכל מלא זהרו, אשר לא ישביתוהו חיי החברה של חול עם העמל והדאגה, הזעף והתחרות אשר להם, למען תוכל להתגלות בקרבה פנימה טהרת נשמתה בכללותה כמו שהיא. ואם אותה האבידות, המוכרחת התלוות עם כל סדר של חיי צבור קבועים, גורמת להקטין את עדינות החיים המוסרית, והנגוד, המתמיד שבין השמיעה האידיאלית להכרזה של חסד ואמת, חמלה ורחמים, לבין הנגישה והכפיה ולחץ הקפדה של קנין ורכוש, המוכרחים להראות בעולם המעשי, גורם הרחקה לאור האלהי מתכונת הכרתה הציבורית של האומה, שהרחקה זו מפעפעת כארס גם במוסרם של היחידים - הנה הפסקת הסדר החברתי בצדדים ידועים, מתקופה לתקופה, מביאה לאומה זו, כשהיא מסודרת, על מכונה, לידי עליתה העצמית למרומי התכונות הפנימיות שבחיים המוסריים והרוחניים, מצד התכן האלהי שבהם, העומד למעלה למעלה מכל תכסים וסדר חברתי והוא מעבד ומעלה את הסדרים החברתיים ונותן להם את שלמותם. "וכשם שנאמר בשבת בראשית, 'שבת לד', כך נאמר בשביעית: שבת לד'⁹. סגולת הארץ וסגולת האומה